

MENO CENZŪRA IR MORALĖ

Po nevienareikšmiškai sutikto italų režisieriaus R. Castelucci spektaklio (žinoma, ir prieš jį) pasipylė ne tik vertinimai ir nuomonės, bet ir pasiūlymai, kaip reikėtų apsaugoti žiūrovų moralę (lyg žiūrovas būtų mažas vaikas, kuriam reikalinga globėjishka suaugusio dėdės priežiūra). Tiesą pasakius, gal kai kurie žmonės taip ir mano. Nes pasiūlymas buvo toks – apsaugoti moralę įstatymais. Nenoriu apkaltinti tai pasiūliusio žmogaus naivumu – kalbantis apie cenzūros įvedimą žmogus turėtų susivokti, ką jis siūlo. Tarybinė cenzūra irgi norėjo tik gero – apsaugoti tarybinį žmogų nuo supuvusios buržuazinės Vakarų kultūros įtakos. Ir man netgi peršasi išvada, kad saugoti moralę įstatymais nori žmonės, kurie, įsitvirtinę laisvoje visuomenėje, savo mąstymu ir suvokimu tebelieka tarybiniai – išsiilgę cenzūros laikų.

O juokingiausia juk tai, kad šitiek nepelnyto dėmesio susilaukęs spektaklis buvo tiesiog vidutiniškas. Teatro kritikai ir spaudoje, ir internetinėje erdvėje puikiai išanalizavo visas silpnąsias jo puses. Ne tik spektaklio, bet ir viešųjų ryšių ir kitų su rinka bei reklama susijusių dalykų. Bet, kaip žinoma, besipiktinantieji ir siūlantieji cenzūruoti meną kritikų recenzijų neskaito. O kam, jie juk patys viską geriau išmano. Jiems netinka Sokrato posakis – „aš žinau, kad nieko nežinau“. Kvailam visada viskas aišku.

Kita vertus, kyla abejonės dėl žmonių, kurie bando savo neišmanymą ir kategoriškumą dangstyti katalikiškumu ir krikščionybės tiesomis, pamiršdami, kad Šventajame Rašte yra pasakyta: „Neteisk ir nebūsi teisiamas“. Ar tamsta esate tas teisėjas, kuris galėtų nuteisti Caravaggio, nes jo tapytas Šv. Mergelės paveikslas neatitiko kanono ir net sukėlė skandalą?.. Kiek daug tokių atvejų meno istorijoje, kai menininko vizija kažkam nepatikdavo, maža to, sukeldavo įniršį, reikalavimą nubauti ir pan.

Na, bala nematė tos meno istorijos, bet juk ir šiandienos šiuolaikinio meno procese esama tokių dalykų, prieš kuriuos meno cenzūruotojas, trokštantis apsaugoti žiūrovo moralę, turėtų protestuoti kaip pasiutęs. Pavyzdžiui, prieš Damieno Hirsto darbus (garsusis britas eksponavo tokius meno kūrinius, kaip nukryžiuotos avys, griežiniaus supjaustyta karvė ir veršiukas formaldehido talpose ir kt.) ar prieš plastinacijos meno genijų Guntherį von Hagensą, kai ne tik pateikiamas perpjautas pusiau plastinuotas žmogaus kūnas, bet ir iš žmogaus raumens audinio daromi padėkliukai alui ir panašiai. Kai jau tikrai kyla klausimas, menas tai ar Štuthofo koncentracijos stovyklos pragmatizmas (pirštinės iš žmogaus odos ir šviestuvai iš kaukolės). Bet kažkaip negirdėt garsių protesto balsų. Matyt, cenzūros išsiilgusieji gal tiesiog nelabai domisi ne tik šiuolaikiniu, bet ir apskritai menu. Jeigu atidžiau domėtusi, tai suvoktų, kad tai yra ir žaidimas, ir tuštybė, ir garbėtroška, ir savęs realizacijos noras, toks pat, koks dar perversiškesniais būdais nei mene atsiskleidžia politinėje ar visuomeninėje veikloje. O gal ir tai, kad jų balsas – balsas tyruose, nes minėtieji menininkai beprotiškai turtingi, įtakingi ir jiems į protestus nusišvilpt.

Beje, dar yra ir amžinybės troškimas. Pavyzdžiui, plastinacijos išradėjas man atrodo trokštąs amžinybės. Aišku, savotiškos (liepė žmonai ir jį užplastinuoti, kai numirs). Bet kuo gi tai skiriasi nuo Egipto balzamuotojų laikų? Ar siaubą kelia žmonių mumifikavimas? O kas gi tada kelia siaubą? Pati mirtis? Mirties įkūnijimas, įvaizdinimas per žmogaus kūną?.. Netgi ne tai, o, sakyčiau, pats pateikimo būdas. Nes menas visų pirma byloja apie estetiką. O ten, kur su ja ryškiai prasilenkiama, meno nebelieka. Nieko nesakyčiau, jei šviestuvai, pagaminti, tarkim, iš porceliano, primintų žmogaus galvą. Tačiau kai žmogaus galva virsta šviestuvu – tai jau neadekvatu. Tai jau liudija kūrybos kaip sąvokos perversiją.

Žmogaus siela taip gaivališkai veržiasi į grožį, kad vargu ar įmanoma tą veržimąsi pristabdyti. Cenzūra šiuo atveju, nors ir paradoksaliai skamba, netgi pasitarnauja – iškildama kaip barjeras, ji tik skatina tą barjerą nugriauti. O barjerų įveikimui reikia jėgos. Ir tikras menininkas tos jėgos turi. Bet nesmerkime ir „netikrų“ – jiems irgi reikia gyventi. Prasimušti, išgarsėti, praturtėti. Juk ne mes juos teisime, atėjus lemiamai dienai. Tegu šokinėja per barjerus, jei tik išgali.

Jonas Benamis

Caravaggio. Švč. Mergelės Marijos mirtis, 1606.
Luvro muziejus, Paryžius

PO RUDENS MEDŽIU

Dvi medžio šakos atsargiai, kaip rankos,
Prie šono miegančiam pastatė lyrą.
Ties juo bedugnėm lėkė Paukščių Takas,
Dundėjo didelis varinis skliautas,
O jis miegojo po rudens medžiu.

Jis ėjo plyštančiais sapnų kanalais,
Sapnavo tylą, virstančią į liepsną,
Sapnavo liepsną, šliaužiančią per lauką,
Geltoną, žiaurią, bailią, kaip kareivis.
Liepsna, pasiekus vandenį, pavirto
Žuvim ir žaisdama ištirpo jūroje.

Naktis prabilo debesio balsu,
Ir lyra kaip sirena uždainavo:
Ruduo ateina oru ir žeme,
Rubinų ir topazų sūkuriai
Užkloja tyliai miegantį, kuris
Laimingas guli, nugalėjęs Laiką.

Henrikas Radauskas

Kitame numeryje:

- A. Guščius apie A. Ruseckaitės „Šešėlį JMM“
- Epochų sąskambiai Židikuose
- Knygų apžvalga

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja Jonas Kuprys

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1-as psl. Jonas Benamis. Meno cenzūra ir moralė
- 2-as psl. A. Balašaitis. Maironis didžiajame „Lietuvių kalbos žodyne“
- 3-as psl. Ramunė Kubiliūtė. Ieškant prasmės per užtvartą
- 4-as psl. L. Rožukienė. Paroda „Vartuose“ / Krašto žinios
- 5-as psl. Vaiva Grainytė. Pekino dienoraščiai
- 6-as psl. A. Žemaitytė. Maža knyga kaip didelis pilkapis
- 7-as psl. A. Žilinskas. Lietuvos dainų skelbiąs pasauliui
- 8-as psl. Kultūros kronika

Maironio eilės didžiajame „Lietuvių kalbos žodyne“

Antanas Balašaitis

Pabaiga. Pradžia 2012 m. lapkričio 10 d. „Kultūroje“

Tėvynė poetui pati brangiausia, mylimiausia – jai pagerbti pasirinktas aukščiausiasis būdvardžių *gražus*, *malonus* laipsnis: *Ar pavasaris išaušta, ar kaitri rugpjūtė, tu gražiausia, maloniausia, Lietuva matute!*; neveikiamasis dalyvis iš veiksmazodžio *numylėti* „vertinti, branginti“: *Lydėjo širdis į tolimąsias, į numylėtas tėvelių šalis*. Maironio tėvynės meilė – ne saldi ir pakylėta, bet su kančios, vargo, skausmo šešėliu: *Ten užaugau, iškentėjau aš kančias visas ir pamėgau, pamylėjau vargdienio dūmas* (sakinyš įrašytas žodžių *iškentėti* ir *pamėgti* straipsniuose); *Ar kas ir kančių tiek pakelti galės, kiek jis dėl tavęs, numylėta?*; *Ten, kur Nemunas banguoja tarp kalnų, lankų, broliai vargdieniai dejuoja nuo senų laikų; O tos dūmos vargdieninės griaužia kai kada tartum rūdys geležinės, amžina žaizda*. Tėvynę mylintis žmogus persmelktas ryžto dvasios. Ta dvasia skatina keistis jį patį: *Ne taip giedosme, kaip lig šiolei, kitas mąstysime dūmas*, ir keisti savo tėvynę: *Nu-mesk, tėvyne, rūbą seną, kurį užvilko svetimi*. Tėvynei poetas linki pasaulinės šlovės: *Ir skambėkit, mūsų dainos, po šalis plačiausias*.

Didžiajame žodyne pasitelkta daug Maironio sakinių ne tik pagrindinėms, bet ir tolimesnėms ar perkeltinėms žodžių reikšmėms parodyti. Tokie sakiniai praplečia žodžių semantiką, jų vartosenos galimybes.

Nepaliktas be Maironio iliustracijų vienas iš daugiareikšmiškiausių mūsų veiksmazodžių *eiti*: *Oi neverk, matušėle, kad jaunas sūnus eis ginti brangiosios tėvynės (eiti 8 „atlikinėti (darbą, pareigą)“); Eina garsas nuo pat Vilniaus (eiti 14 „sklisti, plisti“); Mano gudrūs draugai greit į žmones išėjo (į žmones išeiti – „susidaryti gerą padėtį visuomenėje“*, šis frazeologizmas iliustruotas tik tuo vienu Maironio sakiniu).

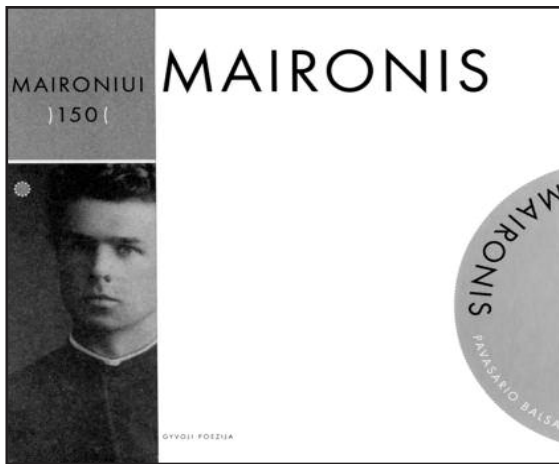
Net šeši Maironio sakiniai pateko į veiksmazodžio *leisti* lizdą. Pirmiausia pažvelkime į tiesioginių reikšmių iliustracijas: *apleisti* 1. „neprižiūrėti, netvarkyti, užleisti“: *Ten apleistos pilys griūva ant kalnų aukštai*; 7. „palikti, mesti (buvimo vietą), pasišalinti, pasitraukti“: *Tas ne lietuvis, kurs tėvynę bailiai kaip kūdikis apleis*. Poeto sakiniiais atskleidžiamos perkeltinės šio veiksmazodžio ir jo vedinių reikšmės: *leistis* 5. „slėptis už horizonto, sėsti, žemėti (apie dangaus šviesulius)“: *Leidžias vakaras lėtas, ramus; užleisti* 35. „pasmaukus žemyn, uždengti“: *Bet dabar į akis tau pažvelgti bijau – jas blakstienais užleidi tuojau*. Prie vedinio *nuleisti* įdėtas frazeologizmas *akis nuleisti* „nusiiminti, apsiblausti“: *Vakar veidu kaip rožė žydėjo, o šiandieną nuleido akis*.

Maironio sakiniai padeda atskleisti įvairias žodžių reikšmes ir jų atspalvius. Keletas daiktavardžių reikšmių iliustracijų iš poeto kūrinių: *Eina garsas Prūsų žemės – žirgą reik balnoti (garsas 2. „žinia, gandas, girdas“); Dėl dainų – žiedų, dėl eilių inkvėptų ir auksų, ir vardažadėjo (vardas 4. „susidariusi apie ką bendra nuomonė, reputacija, prestižas“); Žmonės spėja iš veido ramaus, būk man rožėmis klojas takai (vaizdingas posakis žodžio takas 1. „siauras kelelis eiti“ straipsnyje); Ne užmigdys naktis žvaigždės, nenuramins širdis troškimų (troškimas 4. „geidžiamas tikslas, noras“).*

Atskiro tyrimo reikėtų, norint išsiaiškinti, kaip didžiajame žodyne atsispindi Maironio veiksmazodžiai ir jų semantika: *O, žemė – plati! Ir tas skundas žmogaus be atbalsio skris per platybes (skristi 3. „lėkti oru, erdve“); Pražydo, pasklido žiedai po laukus ir pievas išpynė margai (pasklisti 2. „išsisklaidyti, išsivaikščioti“); Trokštu draugo arčiau, juo tikėti galiu, jis, kaip audra, nujaus mano sielos skausmus (trokšti 5. „labai norėti, geisti“); Man tinkas tas žiedas, kur žydi blaiviai ir auga netoli vandens (tikti 4. „būti pagal skonį, patikti“*, žodyno straipsnyje daug šios reikšmės iliustracijų iš žemaičių šnektų); *Verkiu nūo kelio teisus nuklyde; verkiu karstą sau prisiminę (verkti 4. „su ašaromis labai gailėti(s) ko; graužtis, sielotis“); Gal taip Dievo žadėta, kad nešviestų žvaigždė man, nuklydusiam skausmo keliais (žadėti 6. „skirti,*

Pašto ženklas „2012 metai – Maironio metai“. Dailininkė Valdonė Bručienė

Maironis. *Pavasario balsai* (su kompaktine plokštele). – Lietuvos literatūros ir tautosakos institutas, 2012

lemti“); *Miškas verkia didžiagirių: baisūs kirviai jas išskynė (išskinti 2. „iškirsti, išrauti“).*

Maironio sakiniiais parodomos perkeltinės žodžių *akys*, *auksas*, *austi*, *keliauti*, *miegoti*, *snausti*, *verkti* reikšmės. *Užmigo žemė, tik dangaus negesta akys sidabrinės; Išnyko aukso dienų svajonės; Ir liūdnas skardas praeities, prašnekęs gilumoj širdies; Skamba giesmės auksinės iš jausmingos krūtinės; Iš karštos jaunos krūtinės skambėjo dainos sidabrinės; Audžiau nurimęs aukso svajones aušros spinduliais; Man liūdna buvo ir sunku keliaut gyvenimo taku be draugo dar jaunam; Miega aplinkui naktis; Kur lygūs laukai, snaudžia tamsūs miškai; Kada tik keliu važiuavau pro Trakus, man verkė iš skausmo širdis; Miškas užia, verkia, gaudžia, vėjas žalių medį laužia.*

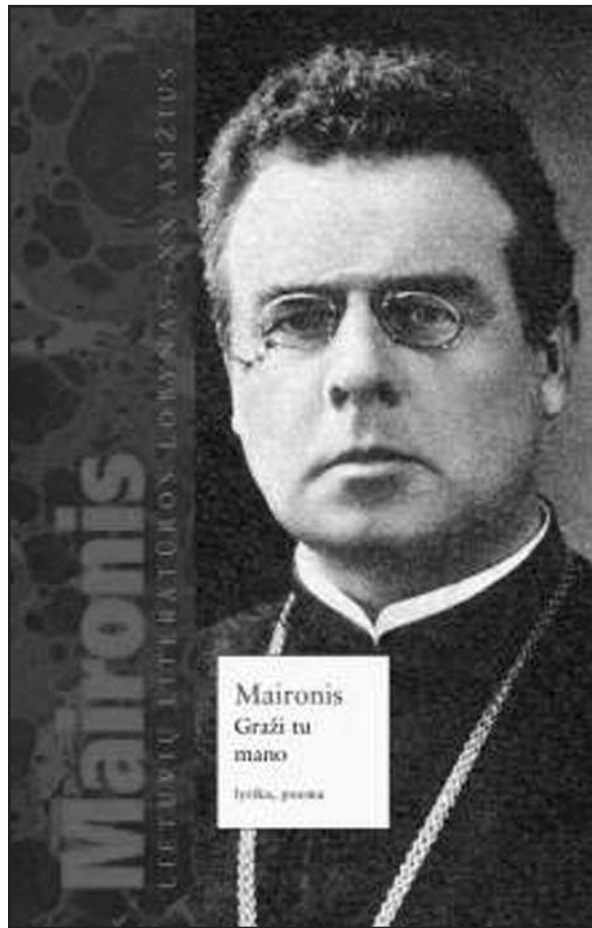
Atskirai reikia aptarti *širdies* lizdą. Jame per 20 reikšmių, daugiausia perkeltinių. Šiame lizde yra net 16 Maironio sakinių. 2-oji *širdies* reikšmė – „žmogaus jausmų simbolis“. Jai pailiuotuoti įdėti septyni Maironio sakiniai: *Ar tą galią suteik, ko ta trokšta širdis, taip galingai išreikšt, kaip ir tu, Baltija; Rodos, širdžiai paskirta mylėti, tai kodėl gi jai tenka kentėti?; Ko ieškojo širdis, neatrado; Nieks nuraminti tavęs negali, nei išmatuoti širdies gilumo; O tu tik viena širdies raktą radai skaisčia savo skausmo gilybe; Nesek sau rožės prie kasų, ji širdį jauną pavilios; Nors verkia širdis, linksmai juoktis galiu.*

Žmogaus charakterio ypatybes, polinkius, nušiteikimus rodančią 3-iąją perkeltinę *širdies* reikšmę iliustruoja du Maironio sakiniai: *Kam man tu, Viešpatie, davei tą karštą širdį vien kentėti?; Vandenį semia lietuvių sesutė, širdžia ir veidu skaistesnė už bangą.*

Perkeltinei *širdies* „nuoširdumo, jautrumo“ reikšmei parodyti įdėtas toks sakinyš: *Bet kas pažino ikvėpimą [...], nors tarp žmonių neris širdies, bet nemylėt jų nemokės.*

Širdimi (dažnai su kókiu nors tikslinamuoju pažyminiu) įvardijamas tam tikromis dvasinėmis ypatybėmis pasižymintis asmuo: *Taip griūva sienos, liūdnės kas dieną, griaudindamos jautrią širdį ne vieną.*

Tarp daugelio *širdies* frazeologizmų žodyne yra ir šeši iš Maironio kūrybos – *širdį atidaryti, širdį pajudinti, širdį pavergti, širdį vilioti, į širdį įkristi, kieta širdis*: *Man ranką padavei jautriai ir jauną širdį atdarei bendros žvaigždės vardu; Bet širdį kietą vargiai pajudins, atgaivins (sakinyš įdėtas prie dviejų frazeologizmų); Daug žemės puikių ir gražių dukterų jo širdį pavergti norėjo; Pavasario saulė prašvito meiliai ir juokiasi, širdį vilioja; Vienas žodis, į širdį įkritęs, sužavės nekal-*

Maironis. *Graži tu mano*. – Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2012

čiausius sapnus. Maironio sakiniiais iliustruojama ir keletas frazeologizmų su žodžiu *galva*, reiškiančių žūtį, mirtį: *Kam nusviro galva, tam dangaus angelai vainiką iš diemantų pina; Mylimasis už tėvynę galvą ten padėjo.*

Maironis buvo tautos žadintojas. Tai rodo tiesioginėmis ir perkeltinėmis reikšmėmis vartojami veiksmazodžiai, pabrėžiantys miego ir pabudimo priešpriešą: *Kur šiandieną jinai? Miega jos milžinai; Jos aukštus valdovus užmigdė kapai, o ji tebestovi dar vis; Verkia Lietuva didvyrių, jų neprikelia tėvynė; Tėvynės dainos jūs malonios, taip širdį žadina saldziai; O vienok Lietuva juk atbus gi kada; Atsibus tėvynės sūnūs, didžią praeitį atmine; Amžiais pavergti kelias tėvynė, jos atgimimą jaučia dvasia; Laikai juk mainos: slėgė pikti – nušvis kiti Lietuvai, mūsų tėvynei; Užgims darbai, prašvis laikai; Ir vaikams užtekės nusiblaivęs dangus; Dienos šviesesnės ateities rausta dangus; Ne, nenoriu sapnu – vien tiesos ir darbų; Kas vakarykščio sapno ieškotų, tam labą naktį galim užtraukt; Tas ne lietuvis, kurs dar bijo atsižadėt sapnų nakties.*

Nors dauguma didžiojo „Lietuvių kalbos žodyno“ tomų buvo rengti okupacijos sąlygomis, bet rengėjų garbei reikia pripažinti, kad Maironis jame palyginti dažnai pasitelktas. Žodyno rengėjai buvo dar šio poeto eilių dvasios brandinti. Iš cituotų pavyzdžių matome, kad Maironio kūryba prisiminta prie svarbiausių ir prasmingiausių žodžių: *darbas, daina, dangus, galva, jaunystė, laisvė, širdis, tėvynė, tiesa*. Iškalbingomis Maironio eilėmis iliustruoti veiksmazodžiai *miegoti, atbusti, kelti, nušvisti, prašvisti, žadinti*.

Suprantama, pakartotinai leistame žodyno I tome (1968) nebuvo įdėtas *Aukščiausiasis*, t. y. Dievas, kurio lizde tikėtų ir Maironio eilės: *Apsaugok, Aukščiausias, tą mylimą šalį, kur mūsų sodybos, kur bočių kapai*. Kitas jo sinonimas *Viešpats* XIX tome (1999) jau drąsiai galėjo būti pailiuotuotas populiariu poeto dvieiliu: *Ir paguldė daug brolių greta milžinų, o Viešpats jų priglaudė dvasią*.

Dabar žiūrint į lizdą *idėja* labai tikėtų Maironio sakinyš iš „Jaunosios Lietuvos“: *Idėjos, jei didžios, nemiršta kaip žmonės*. Betgi IV tomo (1957) rengėjai, įgąsdinti griežtų komunistinės valdžios svirstymų 1952 m., buvo priversti cituoti sakinius apie materialistines marksistines idėjas.

Tu jį nors atmint ar atminsi kada, tu jo numylėta tėvynė? – kadaise klausė Maironis savo eilėraštyje „Taip niekas tavęs nemylės“. Šiandien galime drąsiai sakyti: Maironis neišnyko kaip dūmas, blaškomas vėjo. Tautos atgimimo dainius liko jos atmintyje: kalboje ir didžiajame žodyne, tebekelia dvasią ir tebedžiugina širdį. □

Ramunė Kubiliūtė

Ieškant prasmės per užtvarą

Šių metų pavasarį leidykla „University of Nebraska Press“ išleido Ellen Cassedy knygą „We Are Here, Memories of the Lithuanian Holocaust“ (ši leidykla taip pat išleido Julijos Šukytės knygą „Epistophilia: Writing the Life of Ona Simaite“). E. Cassedy knygos lietuviškas vertimas „Mes esame čia. Atsiminimai apie holokaustą Lietuvoje“ (leidykla „Media Incognito“, Kaunas) bus pristatytas Vilniaus knygų mugėje, kuri vyks 2013 m. vasarį. Ta proga autorė žada vykti į Lietuvą ir dalyvauti savo knygos pristatyme Lietuvos visuomenei.

E. Cassedy gimė ir augo JAV. Pagal profesiją žurnalistė, ji kurį laiką buvo laikraščio „Philadelphia Daily News“ skilties autorė. Jos pjesė „Beautiful Hills of Brooklyn“ pastatyta kaip filmas. Dviejų knygų (ne romanų) autorė taip pat yra įvairių jidiš literatūrinių veikalų vertėja į anglų kalbą. Ellen gyvena netoli JAV sostinės Washingtono, DC, rašo straipsnius internetiniam puslapiui VilNews.com bei kitai anglų kalba leidžiamai periodikai.

Knygos „We Are Here“ įvade autorė rašo, kad jos tėvas buvo britų, vokiečių ir airių kilmės, o mamos protėvių šaknys glūdi Lietuvoje – Rokiškyje. Nors Ellen senelis Lietuvą paliko caro laikais, kiti giminės liko Lietuvoje ir patyrė įvykius, apie kuriuos Ellen ir rašo savo knygoje. Ellen, kai kuriuos jidiš žodžius ir posakius išmokusi iš savo mamos vaikystėje, šią kalbą rimčiau ėmė studijuoti vėliau, jau suaugusi. Pirmiausia JAV, o vėliau – specialiuose vasaros kursuose Lietuvoje. Jos trečios knygos foną ir sudaro 2004 m. vasara, praleista Lietuvoje.

Šiuo metu Ellen toliau tyrinėja Lietuvos holokausto įvykius ir su jais susijusį laikotarpį. Kaip daugelis knygų, parašytų apie sunkius istorijos laikotarpius, ir Cassedy knyga susilaukė kritiškų recenzijų, bet būta ir daug palankių. Kai kurie specialistai ir recenzentai knygą giria už gražiai nuaustą audinį, už tai, kad knygoje pateiktos kelios, o ne viena perspektyva.

E. Cassedy sutiko atsakyti į klausimus apie rašymo iššūkius bei apie savo kelionę į Lietuvą, kuria ir remiasi trečioji autorės knyga.

Sveikinu išleidus trečią knygą, taip pat – ir su netrukus pasirodysiančiu jos vertimu į lietuvių kalbą. Kaip apibūdintumėte savo knygą?

„We Are Here“, prasidėjusi su šaknų ieškojimo kelione, tapo kur kas platesniu tyrinėjimu – Lietuvos praeities, jos dabarties ir ateities. Į Lietuvą vykau ieškoti sąsajų su savo žydiškais protėviais. Prieš pat kelionę mano JAV gyvenantis dėdė, kuris buvo išgyvenęs holokaustą Lietuvoje, iš kišenės ištraukė suglamžytą popierėlį ir įsakė: „Perskaityk.“ Kai perskaičiau, apie savo šeimos praeitį sužinojau dalyką, kurio nežinojau anksčiau. Taip mano asmeninė kelionė virto tyrimu, kaip kraštas prisimena savo trauminę praeitį ir stengiasi žvelgti į ateitį. Savo knygoje stengiuosi parodyti trapias savitarpio supratimo pastangas. Tad ši mano knyga yra atsargus vilties ženklas.

Ko tikėtis iš knygos pristatymo Lietuvoje? Kas bus Jūsų skaitytojas Lietuvoje, ką jis sužinos iš Jūsų knygos?

Esu labai patenkinta, kad kitų metų vasarį vėl grįšiu į Lietuvą, kur, tikiuosi, galėsiu bendrauti su įvairaus amžiaus lietuviais. Tikiuosi, kad mano knygą perskaičiusiems Lietuvos skaitytojams tai bus akstinas atkreipti dėmesį į savo krašto istoriją, ypač holokaustą. Nereikia priminti, kad šis įvykis šalies istorijoje tebėra skausminga žaizda. Vokiečių kariuomenei okupavus Lietuvą 1941 m., krašte gyvenę žydai buvo nužudyti itin greitai ir tai padaryta nuodugnai, kas buvo labai neįprasta net tuo metu. Nors vokiečių invazinė kariuomenė buvo toji, kuri davė įsakymus, jų įsakymus įgyvendino Lietuvos savanoriai su baltais raiščiais (Selbstschutz). Trijuose pagrindiniuose Lietuvos miestuose dešimtys tūkstančių žydų buvo suvaryti į getus, dauguma jų nužudyti. Istorikų apskaičiavimais, iki karo pabaigos tik 6 proc. Lietuvos žydų, t. y. apie 240 000, liko gyvi (šiandien Lietuvoje gyvena tik 4 000 žydų).

Kaip ir daug amerikiečių, turite įdomią šeimos istoriją: iš tėvo pusės esate airių, britų ir vokiečių kilmės, o mamos žydų protėvių šaknys glūdi Lietuvoje, Rokiškyje. Kada susidomėjote savo motinos šeimos istorija?

Mano senelis Yankl Levin į Ameriką atvyko 1911 metais, bėgdamas nuo paėmimo į caro kariuo-

menę. Kai mano mama buvo gyva, žinojau, kad ji galės man padėti susekti senelio ir jo protėvių istoriją. Prieš jos mirtį pajutau, kad mano šeimos praeitis slysta į užmarštį, kad jos taip lengvai nepasieksiu. Iš pradžių norėjau matyti save žengiant į savo protėvių laikų kelionę. Bet kai pasiruošiau kelionei, iškilo įvairūs dalykai. Ne tik mano dėdė Will atskleidė šokiruojančią mūsų šeimos paslaptį (susijusią su giminaičiu, geto policininku), bet mane pasiekė vieno seno vyro iš mano protėvių miesto Rokiškio išsakytas noras. Matęs 1941 m. žydų kankinimus, jis sakė prieš mirtį norįs pasikalbėti su žydu. Ar aš būsiu ta žydė? – galvojau. Viskas prasiskleidė kaip pasaka, ir mano kelionė prasidėjo. Kelionė, kuri pakeitė mano praeities supratimą, pakeitė požiūrį į ateitį, pakeitė mane pačią.

Knygoje minite ir Ireną Veisaitę, kurios šeimą nužudė naciai, o ją vėliau priglaudusi katalikė Stefanija Ladigienė buvo ištremta į Sibirą. Ar Irenos gyvenimo patirtis ir požiūris į gyvenimą panašūs, ar skiriasi nuo kitų, kuriuos patyrėte Lietuvoje?

Irena Veisaitė nėra vienintelė, kurios šeima nukentėjo nuo nacių ir sovietų režimų. (Mano dėdė išliko gyvas po Šiaulių geto ir Dachau koncentracijos stovyklų, o grįžęs į Lietuvą buvo ištremtas į Sibirą.) Mane labiausiai stebina tai, kad po tokios šeimos istorijos Irena Veisaitė tapo drąsia, nebijančia pasisakyti apie tarpusavio bendravimą. Mane Veisaitė patraukė išsakyta mintimi: „Aš mėginu žmones suprasti, kad juos galėčiau mylėti. Aš jaučiu, kad nekantrumas tave sunaikins, sunaikins pasaulį. Neturėtume gyventi taip jausdami.“

Jūsų knygoje gausu įžvalgų apie Jūsų asmeninę kelionę, apie sunkumus bei jausmus, kuriuos išgyvenote kelionės metu. Kas labiausiai nustebino viešnagės metu?

Iš pradžių nustebau, Lietuvoje sutikusi žmones, kurie nedaug ką žinojo apie holokaustą. Man pasidarė įdomūs klausimai: kas ką žinojo, kada ir kodėl. Ilgainiui supratau šiek tiek daugiau apie šį reiškinį, kad mano pačios krašte taip pat yra tokių istorijos puslapių, kurie ne visiems yra žinomi ar ne visų yra pripažinti. Mane labai paveikė sutikti nuostabūs žmonės, kurie net nepalankiomis aplinkybėmis pašventė savo laiką ir save, „iškasant“ sunkias tiesas, tiesiant ranką kitoms kultūroms.

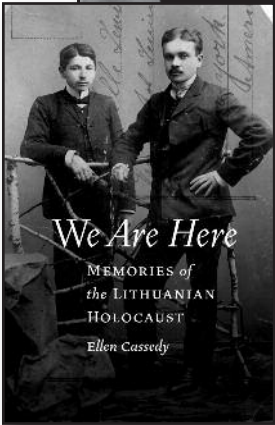
Ypatingą išpūdį padarė organizacija „The House of Memory“, kurią įsteigė mano anksčiau minėtas Vildžiūnas ir kiti. Vienas iš jų unikalių projektų „Jews: Neighbors of My Grandparents and Great-grandparents“ (Žydai: mano senelių ir prosenelių kaimynai) skatino mokyklinio amžiaus vaikus kalbėti su savo vyresnio amžiaus šeimos nariais apie prarastą žydų pasaulį. Iš to, ką jie sužinojo, iš pokalbių su vyresniaisiais, jauni žmonės nupiešė savo gyvenamų vietovių žemėlapius. Jie taip pat skaitė senus laikraščius, fotografavo kepyklą, kurioje anksčiau buvo sinagoga, sandėlį, kuriame kadaise buvo žydų mokykla. Projekto vadovai tikėjosi, kad suvedus kartas, pagarbiai prisiminus praeitį, bus geras rezultatas. Vietoj to, kad koks specialistas pasakytų, kaip žmonės turi galvoti, žmonės kalba vieni su kitais. Atrasdamos žydų pasaulį, kuris Lietuvos istorijoje yra ryškus ir asmeniškasis, abi kartos pradėjo klausinėti, pradėjo keistis.

Kita iniciatyva, kuri mane paveikė – tai keliaujanti žydų muziejaus paroda. Kalbėjau su Rūta Puišyte, dvejus metus sunkvežimiu keliausiai į mažus kaimus ir miestelius, kuriuose ji rodė 700 Lietuvos žydų istoriją vaizduojančias parodines lentas. Puišytė sakė, kad daugelis vietinių žmonių iki tol nebuvo girdėję žodžio „holokaustas“. Daugelis jų niekad nebuvo sutikę žydo. „Pasodini sėklas, – sakė ji man apie savo keliavimus. – Nuvyksti ir padarai, nuvyksti ir padarai. Ir tiki.“

Dar vienas dalykas mane nustebino. Vykau į Lietuvą, manydama, kad susidarysiu nuomonę apie savo dėdę, taip pat apie seną žmogų, gyvenantį mano protėvių miestelyje, kuris prieš mirdamas norėjo sutikti žydą, ir apie daugybę lietuvių, kurie ho-

Ellen Cassedy AABS konferencijoje, 2012. Jono Kuprio nuotr.

lokausto metu nieko nesakė, kai jų žydai kaimynai buvo naikinami. Maniau, kad prieisiu išvadų – būsiu teisėja. (Apie tuos, kurie naikino žydus, tuo metu galvojau ir tebegalvoju, kad jų

veiksmai turi būti teisiami. Dėl to man niekada nekilo klausimų.) Tačiau mano viešnagei einant į pabaigą, supratau, kad man jau nebuvo taip svarbu prieiti galutinę išvadą, svarbiau buvo tai, kad norėjosi suprasti tuos stebėtojus, tuos gelbėtojus ir tuos žydų geto policininkus. Supratau, kad tai moralinė teritorija ir kad svarbiausia yra klausimai, kuriuos mes keliame, ir dėmesys, kurį atkreipiame. Užduotis yra žinoti, suprasti ir panaudoti tą supratimą, kuriant tokią visuomenę, kurioje būtų lengviau užstoti, o ne stebėti.

Kai kurių savo knygos pristatymų metu kalbate apie tai, kad Lietuva gerbia ir prisimena sunkius XX a. įvykius. Ar muziejai ir prisiminimo vietos yra taikomos Lietuvos gyventojams, ar labiau svečiams iš užsienio?

Lietuvoje mačiau atminimo projektų įvairovę: muziejų eksponatus, atminimo lentas, sutvarkytas senas žydų kapines ir žudynių vietas, nepelno siekiančių organizacijų švietimo projektus, valdiškų mokyklų programas. Kai kurie projektai taikomi Lietuvos žmonėms, kiti – svečiams iš užsienio, kai kurie – abiem grupėms. Neseniai buvo priimtas įstatymas, kuriuo žydų bendruomenei bus atlygin-ta už nacių bei sovietų režimų pagrobtą žemę bei turtus. Tai žingsnis į priekį, ir aš viliojusi, kad tokių pastangų daugės. Dar yra kas darytina. Kaip žinome, antisemitizmo Lietuvoje yra. Lankydama si Lietuvoje mačiau svastikas, mačiau išniekintas žydų kapines. Daug neapykantos yra ir internete. Lietuvos valdžia teisėtai kritikuojama už kai kuriuos neįautrius nutarimus ar už nieko nedarymą. Nežinau, ar Lietuva eina pirmyn link įvairių kultūrų tarpusavio supratimo, ar atgal link netolerancijos. Gal į abi puses. Tačiau žinau, jog kai pasitaisiko antisemitizmo išraiškų, kai kurie asmenys Lietuvoje, ir žydų, ir nežydų kilmės, viešai pasisako prieš jas. Manau, kad ir mes, kurie gyvename už Lietuvos ribų, taip pat vaidiname tam tikrą vaidmenį. Kai jaučiame, jog reikalai išsiderina, reikia pasisakyti. Ir kai matome, kad reikalai eina į gerąją pusę, drąsiai remkime tokius veiksmus.

Pagal profesiją esate žurnalistė. Ar manote, kad profesija darė įtaką, kai dokumentavote savo šeimos ir apskritai Lietuvos žydų istoriją? Turbūt nebuvo lengva aprašyti susitikimus su žmonėmis, kurių pasisakymai, nuotikos ir prisiminimai taip skyrėsi nuo tų, kurių tikėjotės ar manėte, kad sulauksite, ypač praėjus tiek metų po visų įvykių. Ar, metams bėgant, žmonės neprimiršo, ar neperrasė savo prisiminimų?

Dar knygos rašymo pradžioje nutariau, kad

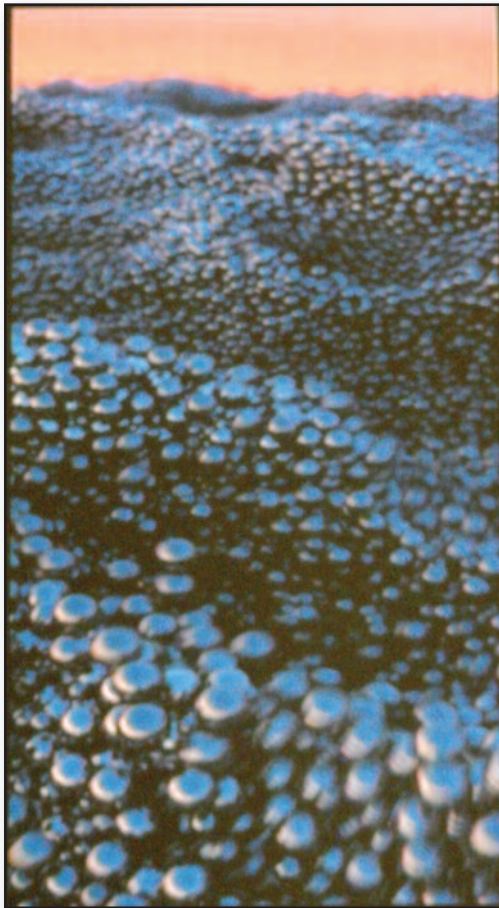
Nukelta į 8 psl.

Kaip viesulas „Sandy” pakoregavo parodą Lietuvoje

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Amerikietės Alyson Shotz „Intervalas” ir lietuvių levos Mediodia paroda „Tuštumos simuliakrai” Vilniaus Vartų galerijoje

Tą vakarą, kai buvo renkamas Amerikos prezidentas, Vilniaus Mokytojų namų „Vartų” galerijoje pagal *Artscape* projektą, nuo 2012 m. nebeapsiribojančiu Europos šalių menu, dvejose salėse atidaryta tik vienos menininkės iš numatytų dviejų paroda. Mat kitos menininkės *Alyson Shotz* „Intervalas” (*Interval*) Lietuvos nepasiekė, pati menininkė neatvyko, negalėjo instaliuoti piešinių iš siūlų, mat jos studija New York, Brooklyne, buvo užlieta ir dalis darbų sunaikinti. Guodžia tik tai, kad *Alyson Shotz* kūrinius yra įsigiję tokie garbūs šiuolaikinio meno muziejai, kaip *Solomon R. Guggenheim*, *Hirshhorn* muziejus ir skulptūrų sodas, Modernaus meno muziejus, San Francisko modernaus meno muziejus ir *Whitney* amerikiečių meno muziejus.

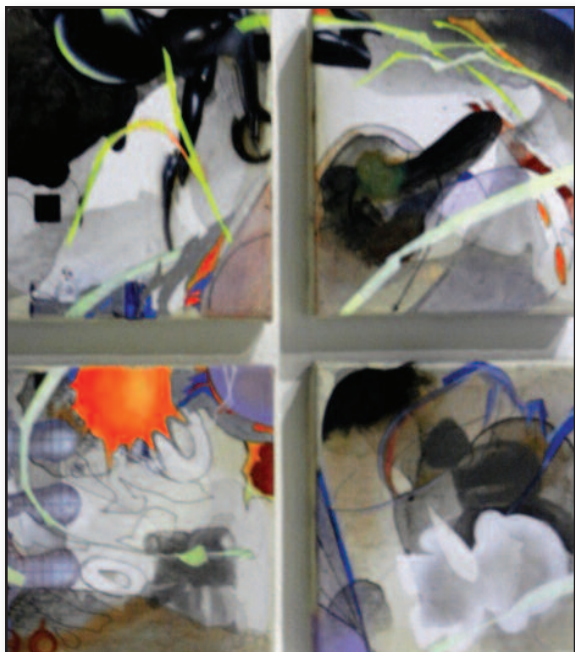

Alyson Shotz. Skysta būseną

Šioje parodoje – tik užuomina į tai, kas turėjo būti rodoma *Alyson Shotz*: animacinis filmas (sukurtas su animatoriumi *Todd Akita*) „Skysta būseną” ir piešiniai iš siūlų. *Alyson Shotz* gilina į daugiasluoksnį erdvės ir šviesos, judesio, laiko santykį, manipuluodama jais kuria sudėtingas skulptūrines struktūras. Nerodyta instaliacija – piešiniai iš siūlų – tai vietos (taro, intervalo) esmė, sukurta iš vinių ir siūlų. Laikas per pauzę įgyja svarbų vaidmenį; be jo nebus judėjimo, kaip be erdvės – egzistencijos.

Ievos Mediodia piešiniai ir tapyba kalba apie skaitmenines technologijas, jų įtaką ir problemas, taip pat apie imigraciją. Tikrovę imituojančios kompiuteriniai žaidimai (*Second Life*) – gryniausios simuliakrai, kai įstringi tuštumos, t. y. tarp virtualaus ir realaus, pasaulio erdvėje. Imigrantas irgi įstringęs tarpinėje erdvėje. Asmeninės menininkės patirtys perteikia abstrahuotą meną. Menininkė kuria, gyvena ir Lietuvoje,

ir Amerikoje, baigė VDA, tobulinosi pas *Kes Zapkus*, vėliau studijavo *Hunter* koledže New York. Be Lietuvos, parodos rengtos JAV, Italijoje, Prancūzijoje, Rumunijoje, Suomijoje. Parodos atidarymo proga kalbėjo „Vartų” galerijos atstovė Nida Rutkienė, Vilniaus savivaldybės atstovė, Amerikos ambasados atstovė (pakvietusi visus parodos lankytojus dalyvauti klube *Tamsta* JAV prezidento rinkimų akcijoje iki parųčių) ir lietuvaite dailininkė Ieva Mediodia. □

Virtuali Ievos Mediodia tapyba

KRAŠTO ŽINIOS

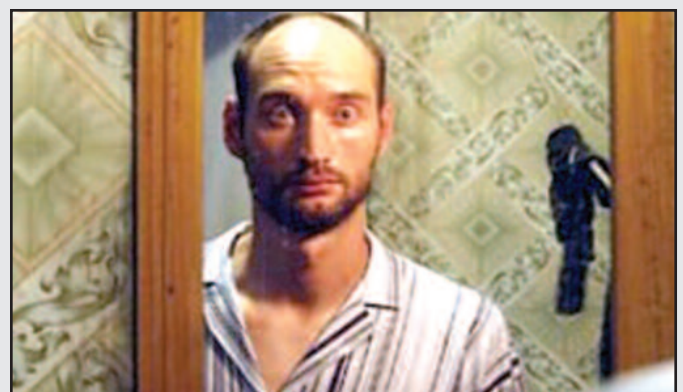
2012 11 01 – 30 Rokiškio kultūros centre veikia Dalios Stalaušienės tapybos ant stiklo darbų paroda. Dalia Stalaušienė gimė Paežerio kaime, Šilalės rajone. Studijavo Šiaulių pedagoginiame institute. Šiuo metu gyvena Molėtuose, dirba Sugintų vidurinėje mokykloje. Kuria piešinius ant stiklo – pradėjusi dirbti šia technika nuo 2003 metų, dailininkė sukūrė ciklus „Visata – lizdas“, „Paukščių takas“, „Tiltai“, „Paparčio žiedas“, „Vainikai“ ir kt. Taip pat kuria popieriaus karpinius, atvirukus, ekslibrisus, tapo ant šilko, dekoruoja indus.

Kupiškio rajono savivaldybės Kultūros centro teatras „Provincija” 2012 m. spalio 10 d. žiūrovams paskutinį kartą parodė spektaklį „Užaugau Lietuvoj”. Spektaklis pastatytas pagal rašytojo, dramaturgo Kazio Sajos pjesę ir yra skirta K. Sajos 80-mečiui. „Provincijoje” vaidinantys aktoriai, kurių gretose yra ir dvasininkų, ir pasauliečių, ir inteligentų, ir darbininkų, ir jaunimo, ir solidaus amžiaus vaidintojų, mano, kad žmogaus sielą reikia gydyti menu, o teatras čia bene labiausiai tinka. Tą jie ir stengiasi daryti, ir ypač spektaklyje „Užaugau Lietuvoj” – jo metu keliamas retorinis klausimas: ar kursime naują visuomenę, ar išsilakstysime po pasaulį.

Lapkričio 6 d. Kretingos kultūros centre surengtas kino vakaras, kurio metu parodyti geriausi „Vilniaus kino šortų” filmai. Buvo parodytas ir klaipėdiečio režisieriaus Arūno Eimulio sukurtas trumpametražis meninis filmas „Pašteto brolija”. Apie jį sklando legendos, kad esąs labai „nelietuviškas” (turimi omeny lietuviško kino šablonai – perdėtas lyrizmas ir daugiareikšmiškumo kūrimas), užtat tuo ir įdomus. Makabriški nuotykių jame pinasi su egzistenciniais klausimais, o juodą humorą keičia liūdesys. O kaipgi nekeis, kai žmogų filme dalijasi krikščionybė ir pagonybė, o veikėjai pro storą asfalto sluoksnį girdi požeminių upių gurgėjimą, žemės kvėpavimą ir dar bala žino ką?.. Pabrėžtas pagrindinio aktoriaus Nerijaus Gedmino, sukūrusio nevykėlio Dausprungo vaidmenį, talentas. Filmą jau yra gavęs ir prizų bei dalyvavęs užsienio kino festivaliuose.

Šįkart „Draugo“ skaitytojams pristatome tikrai savitą ir įdomią pretendentę į Metų knygą: Vaivos Grainytės „Pekino dienoraščius“. Ją galima apibūdinti kaip publicistiką, tačiau toji publicistika tokia pagavi ir įtraukianti, tokia tiršta ir tikra, parašyta su ironija ir humoru, kuris nesigaili mūsų, rūtų darželiuose sėdinčių, ir tiesiog išmeta į, pasak Donato Petrošiaus, gniuždančią Kinijos gigantomaniją ir baisingą jos spindesį. Dėl elegancijos dar galima pacituoti Kęstutį Navaką, štai ką jis rašo apie „Pekino dienoraščius“: „Tai labai pastabi, talentinga ir savaip negailestinga knyga. Jokio alpulio prieš kobalto liniją ant kinų porceliano, jokios kapituliacijos prieš karštį ar nepriteklus, jokio nenoro atrodyti ir parodyti geriau nei buvo ir yra. Taikli, pagauliai užrašyta autentika. Šachas ir matas visokiems užkalniams.“ Ką čia bepridursi. Reiktų tik imti ir skaityti, kaip prieš penkis šimtus metų siūlė mūsų raštijos pradininkas.

VAIVA GRAINYTĖ

PEKINO DIENORAŠČIAI

IEŠKOMAS TAIČI KOREPETITORIUS. PIKTI KREVEČIŲ BURTAI

Penktadienio kinų kalbos mokytoja (jų turime keturias), kurios vardo nepamenu, visai pasiuto: pradžioj viską aiškino nuosekliai, duodavo klausymo užduotis, mokydavo tarimo, o dabar liepia skaityti hieroglifus, kurti dialogus apie savaitės dienas, spalvas, jau reikia mokėti paklausti kelio ir žinoti, kaip tai rašoma. Taigi, savaitgalį ne prie Didžiosios kinų sienos važiuosiu, bet pamokas ruošiu.

Jau antra diena, kai Pekino dangus žydras, skaisčiai šviečia saulė, gali matyti debesis, o naktį – net žvaigždes (!). Mielai dabar išeičiau į mokyklos kiemą parymoti su arbatos puodeliu ant medinio suoliuko, bet esu nuožmiųjų krevečių valioje: susirietusi sėdžiu ant kėdės, tik dabar silpsta jų pikti burtai skrandyje. Sėdžiu juoda burna, nes rijau iš Kauno atsivežtus angliukus. Pavlina slaugo mane – girdo čekiškėmis mėtomis.

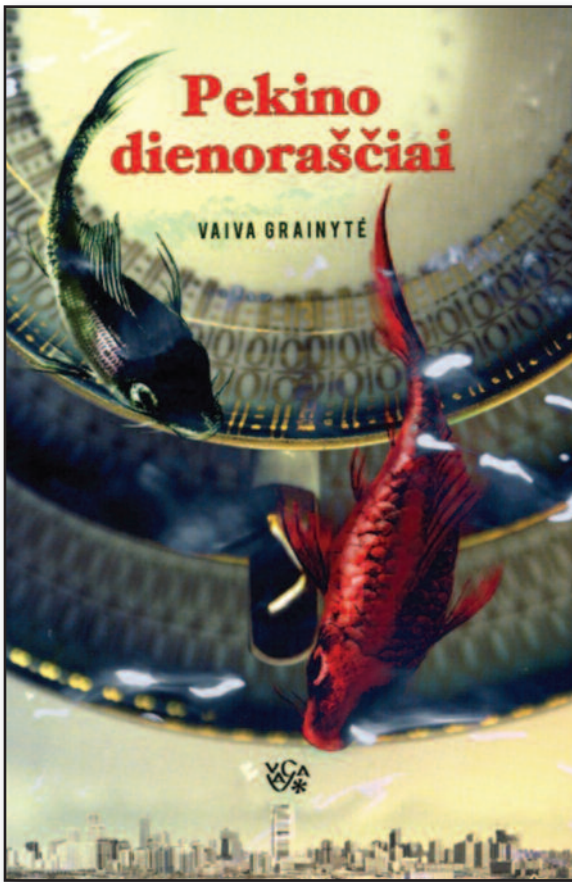
Vakar po intensyvių kalbos pamokų turėjome pirmąjį užsiėmimą. Tačiau mokytojas – 69 metų diedukas – žvitri lanksti beždžionėlė. Labai gero ūpo, visada leipsta juokais, jeigu kam nesiseka. Juokiasi nepiktai – nuoširdžiai, net savo mažą pilvą prisilaiko, kad netrūktų. Man nelabai sekėsi, nes dėl kairiarankystės painioju puses: kai reikia į priekį statyti dešinę koją – statau kairę; visus rankų judesius norisi atlikti atvirkščiai. Eisiu pasipraktikuoti į parką, gal rasiu kokią taiči korepetitorį. Vakara is ir rytais kinai daro lėtus judesius, aktyvinančius *qi* – gyvybinės energijos – cirkuliaciją.

Vakar su kambario drauge vėl klajojom po Pekiną. Ėjom visokiais prospektais, gatvelėmis. Prie dangoraižių, aikštelėje, iš kolonėlių sklido kiniška Sabrina: koks tūkstantis moterų – senų, jaunų, plonų ir storų – sinchroniškai darė tuos pačius judesius. Ne *taiči* – aerobikos.

Numetusi kuprinę į šalį išokau į bobyno sūkurį. Jausmas nepaprastas – apima savotiškas transas, ištirpsti minioje. Kartu darydamos tuos pačius judesius tas tūkstantis moterų tampa prakaituotu, padusiusiu vienetu. Galiausiai judesiai man pasidarė pernelyg sudėtingi: atsirado visokie sukiniai, pliaukšėjimai rankomis, pasilenkimai – natūraliai iškritau iš to vieneto kūno (kol sportavau, Pavlina visą laiką kiniškai *nihaoino* su bedančiu seniu).

Gatvėse pilna lapių spalvos šuniukų. Jų nasrelių konstrukcija tokia, kad atrodo, jog jie visą laiką šypsosi (vis omeny turėdama stereotipą apie kinų visaėdystę, pamaniau sau: džiaugiasi šunelis kiekviena savo gyvenimo minute, nes bet kada gali būti nupeštas ir įmestas į aliejų). Tie šuniukai man labai gražūs, todėl vis užsimirštu apie zarazų pavojų ir prisilenkusi juos glostau.

Vienoje gatvėje, per visą jos ilgį, buvo išrikiuoti narvai su katėmis. Į kanarėlės narvelį sukišta po dvi tris murkles. Vaizdas siaubingas, bet katės atrodo atsipalaidavusios – prisimerkusios murkia, prausia viena kitą ir nesijaudina dėl klaustrofobijos. Mielai kokią vieną parsineščiau į bendrąbūtį – auginčiau. O gal skubėti nereikia: gal už poros mėnesių mano katinas pasibels į duris – Rainius

prapuolė rugsėjo 1 d. vos man išsėdus į lėktuvą.

Jeigu Rainius tikrai iškeliavo pas mane, norėčiau, kad atridentų litrą „Vytauto“, nes krevetės vėl kutena skrandį savo siūliniais ūsais. Iki, bėgu vemti.

SEKMADIENINIS HIEROGLIFŲ PRAGARAS

Ačiū krevečių nuodams, jų dėka daug miegojau. Taip ir praėjo šeštadienis – miegant ir bloguojant.

Šiandien ir vėl saulėta. Nuo pat ryto mokyklos kieme skamba fanfaros: į mokslus sugužėjo vietiniai kinų studentai – jiems mokslo metai kažkodėl prasidėjo pora savaitę vėliau. Jų bendrąbūtis stovi priešais mūsų, užsieniečių. Kai sutemsta, būsimieji Pekino aktoriai, režisieriai ir kiti scenos veikėjai maigo savo naujuosius mobiliuosius, križena, čiupinėja vieni kitų rūbus (į išvaizdą kreipiamas nemenkas dėmesys). Visi labai maži, laibi ir gražūs, net per saldūs. Azijietės visada atrodo lyg iš popklipo išlindusios – dailiai apvestos akutės, trumpi rūbyčiai, blizgučiai ir įmantrios šukuosenos. Tos, kurios studijuoja aktorius meistriškumo kursuose, matosi iš tolo – būna ypač išsičiustijusios. Bernai irgi – tokie „Pet Shop Boys“ meilučiai, tik azijietišku veidu.

Mano aukšte gyvena tokia bulgarė, kuri čia bandys apsiginti magistrą. Kad ji aktorė – irgi matosi per kilometrą. Kai šneka, dešimt kartų pakeičia balso intonacijas ir trisdešimt kartų vis kitaip išriečia antakius.

Vokietė Stefani – sinologijos studentė – mažai judina veido raumenis (apie antakių kilnojimą negali nė kalbos būti), tačiau nuolat kosėja, gal bronchitą susigavo, nežinau.

O kad ta penktadienio mokytoja kokią ligą susigautų – negerai tokius linkėjimus siųsti, bet tik liga sutramdytų jos žvėriškumą! Per ją šiandien net į lauką nebuvau išėjusi: mokausi visokias frazes ir hieroglifus. Kinų kalba toninė, todėl tokio dalyko kaip akcentas geriau neturėti – būsi nesuprastas. Kiekviena balsė turi keturis tonus, t. y. keturis tarimo būdus. Pvz., ne taip intonuosi *a* žodyje *ba* (aštuoni), gausi veiksmąžodį „traukti“, „taikini“ arba „tėti“. Tad yra keturi būdai ištarti tą *ba*, *ma* ir milijonus kitų trumpučių žodžių. Visi tie jų žodžiai man vienodi, niekuo nesiskiriantys, nekeliantys jokių asociacijų ar atpažinimo džiaugsmo, koks būtų, pvz., studijuojant naują slavų arba germanų šeimos kalbą.

Hieroglifuose daug poezijos. Tarkim, „rytojus“ yra sudarytas iš hieroglifų „skaistus, šviesus“ ir „dangus“. Aha, labai gražu, bet tos kaligrafijos pratybos mane varo iš proto. Jei kinas pamatytų, kaip sąsiuvinyje atrodo mano pastangos, manytų, kad ne žmogaus, o kokio vabalo buvo po popierių vaikščiota. Jau jaučiu, kaip senka kantrybė – eeeeeeeeeeeeeeeeeeeee.

NEKROFILIJĄ IR GRIPAS

Vakar radau entuziazmo kolegą – radau, kas man palaikytų „nekrofilinę“ kompaniją į Mao mauzoliejų! Pavlinos brolis – jaunasis politologas, nenuilstanti klausimų mašina. Likusi čekų šeimos dalis mus nebyliai pasmerkė, nes V. Havelo svitos atstovai yra alergiški net raudonai spalvai. Vakar sutarėme ryte susitikti prie viešbučio, pilno rusų ir nutriušusių azijiečių gražuolių – tų rusų sugulovių.

Į aikštę leidžiama įžengti tam tikru takeliu – viskas aptverta ir saugoma rūsčių mažučių milicininkų. Prie mauzoliejaus būriavosi kiti mūsų kolegos „nekrofilai“ – nepaisydami siaubingų vėjų, laukė eilėje, laukė sargybinio komandos, leidimo įeiti. Buvau suspenduota dėl kuprinės. Sargybinis pabaksnojo į laikrodį, esą Mao lankymo valandos eina į pabaigą, už 10 min. mauzoliejus uždaramas (po pietų lavonai netrukdomi). Palikusi kuprinę Martinui, tekinomis nubėgau į vado rūmus. Pakeliui reikėjo parodyti pasą ir pereiti apsauginius vartus. Uždususi užlipau laiptais: patalpa prasidėjo nuo rožinių ir salotinių augalų atakos – jais buvo išpaisyta visa siena. Sargė ginklu pamojo į užrašą *Please take off your cap*. Priverstinai nušiemusi kepurę, buvau paraginta eiti toliau.

Stikliniame tvartelyje, apkaitytas plastikinėmis kalijomis, gulėjo Mao. Prisišliejau prie stiklo, norėdama ištyrinėti marinuotus lavono skruostus, tačiau už manęs stovintis milicininkėlis, bakstelėjęs gumine lazda, liepė eiti lauk. Pasirodo, pro vadą praeinama riste, nesustojant, nes žvilgsniai gali pažeisti mumiją, į vyzdžius gali būti įmontuotos bombos, blakstienų klapsėjimas trikdo kraugerio miegą – ak, mažą ką. Nespėjusi net pasimėgauti faktu, kad mano CV pasipildys punktu „2011-aisiais mačiau Mao“, tekina išlėkiau pas vėjyje šąlantį Martiną pakeisti pamainos.

Įvykdę savo planą, sėdome į metro. Vos pavąžiavus vieną stotelę, įlipo bekojis vyras, einantis rankomis. Dantyse luošys laikė pinigams skirtą krepšelį – pasileido grūstis pro keleivių kojas, draskydamas blauzdas nereaguojantiems. Paskui bekojį sekė apsigimęs jo draugas kiaušinio formos galva, apėjęs žuvies žvynais. Savo septynpirštėje (spėjau suskačiuoti ataugas, nes susilietėme pečiais) rankoje būtų laikė mikrofona, sujungtą su mažute kolonėle, pro kurią sklido gailus inkštymas. Bandžiau įsivaizduoti nėsčiąją, kuri vos išvydusi šį duetą tuoj pat parvirstų nuo sąrėmių (pasak Martino, Kinijos nėsčiosios dar ir ne to mačiusios). Tą akimirką pasijutau viduramžių cirko žiūrove, atrodė, lyg stovėčiau Kunstkameros fojė (pirmas muziejus, kurį aplankiau paauglystėje nuvykusi į Sankt Peterburgą – mama buvo užbūrusi pasakojimais apie Petro I marinuotus dvigalvius ežius) ar būčiau Todo Browno filmo „Freaks“ dalyvė.

Grįžusi namo radau pasliką Pavliną. Tąso vargšelei raumenis, termometras rodo beveik keturiasdešimtmečio jubiliejaus ženklą. Verdu bičiulei lietuviškus liepžiedžius, dedu kompresus.

Slaugyti artimąjį yra maloniau nei lankytis mauzoliejuose.

Vaiva Grainytė.
Pekino dienoraščiai: esė. – Vilnius, Vaga, 2012.

Maža knyga kaip didelis pilkapis

Aldona Žemaitytė

Per savo sąmoningą kūrybinį gyvenimą perskaičiau daug knygų. Parašiau ne vieną dešimtį recenzijų. Kai prasidėjo Lietuvos Atgimimas, plūstelėjo, lyg šliuzus atidarius, politinių kalinių ir tremtinių prisiminimų knygos. Glėbiais nešė ir nešė į mano redaguojamą „Dienovidį“ rankraščius – šlubuojančių rašomųjų mašinėlių išklaipytu šriftu, rašysenai neišlavinta ranka sumazgytus pasakojimus apie iškentėtas kančias Sibiro kalėjimuose ir tremtyje, apie skriaudą, kurios nepajęgtų atlyginti jokios kompensacijos už padarytą žalą – fizinę ir moralinę.

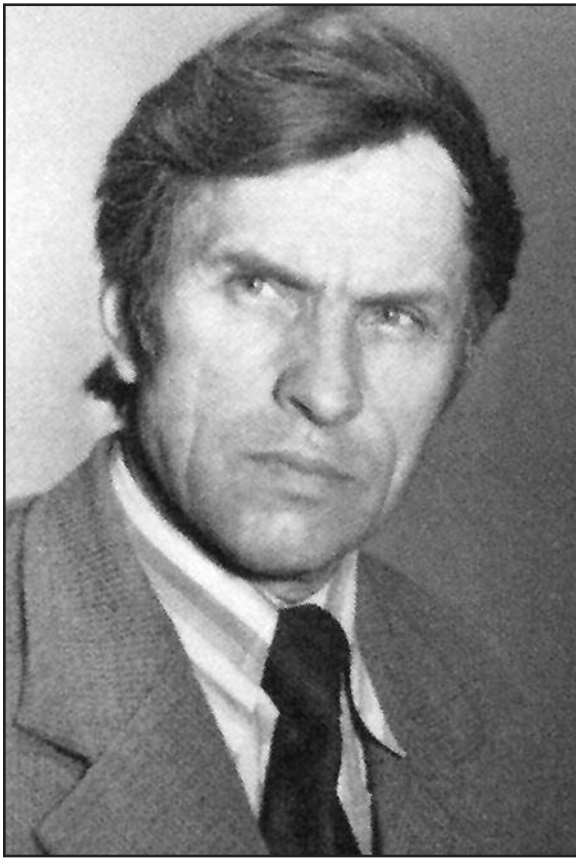
Pirmoji sukrėtusi mano protą ir širdį knyga buvo Dalios Grinkevičiūtės prisiminimai apie Ledo žmones – lietuvių tremtinius prie Laptevų jūros. Antaninos Garmutės, Napalio Kitkausko, Paulinos Motiečienės, Marytės Kontrimaitės ir kitų autorių rankraščiai sugulė į 1989 m. „Vyturio“ leidyklos išleistą knygą „Amžino įšalo žemė“. Man teko dalia ir garbė ją sudaryti, sugalvoti jai pavadinimą.

Per pirmąją Lietuvos laisvės dešimtmetį perskaičiau virtines ašaromis apkibusią sakinių-prisiminimų... Tų ašarų išlieta daugiausia moterų lagerininkų pasakojimuose. Teko pajusti ir kitokią leksiką – tarsi iš granito iškaptų sakinių svorį – vyriška logika paremtus kaltinimus bolševizmui. Skaičiau aibes vienus į kitus panašių epizodų – juk tragedijų ir dramų veikėjai bei veiksmas buvo panašūs. Amžino įšalo žemė sukausčiusi laiko šituos pasakojimus, – kaip ir žmonių likimų nuolaužas, – sniegynų ir ledynų klotuose. XX a. antros pusės vergai tarsi ir nematė jokios prošvaistės. O vis dėlto virš jų švietė vilties žvaigždė, parvedusi į gimtąją žemę – vienus anksčiau, kitus vėliau.

Praėjusią vasarą į rankas pakliuvo vilkaviškio tremtinio, buvusio mano auklėtojo Pilviškių vidurinėje mokykloje, Stasio Dambravos plona kukli knygelė „Sibiro vaivorykštės“. Ir kokia ji pasirodė didinga besanti savo turiniu. Ir koks autoriaus bei leidėjų kuklumas... Jokios metrikos – kas, kur ir kada išleido šį dar vieną dokumentinį-meninį paliudijimą – kaltinimą bolševizmui. (Šį *incognito* faktą, matyt, galima vertinti kaip bendražygių ar sibiariokų bičiulių kilnų mostą savo likimo broliui.) Knygos autorius apibendrina 1941 m. birželio tremtinių patirtį, išgyvenimus, kančias, ašaras, maldas...

Taigi leidykla – *incognito*, popierius puikus, šeimos nuotraukos taip švariai išvalytos kompiuteriu, kad atrodo lyg visai neseniai darytos. Make-tas – ramus, elegantiškas. Tai orus ir santūrus pasakojimas nuo pat Stasio Dambravos vaikystės, praleistos Utenoje, iki šiandieninių gyvenimo akimirkų, kai jis gali suvesti nugyvento gyvenimo balansą. Stasys Dambrava šių metų lapkričio 22 d. dieną švęs 85 metų jubiliejų.

Keturių brolių ir sesers Vitalijos tėvas Silvestras Dambrava, Utenos policijos nuovados viršininkas, 1941 m. vasarą atsidūrė Krasnojarsko lageriuose ir žuvo nuo bado, motina su vaikais buvo išvežta į Altajaus kraštą, apgyvendinta Troicko rajono miškų barake. „Gyvenimas barake buvo labai alkanas, nes tokiam gūdžiame miške maisto nerasi“, – rašo knygos autorius. Vaikus užpuolė maliarija, kankinusi pora metų. 1947 m. pavasarį, neištvėrusi nostalgijos Lietuvai, motina su keturiais vaikais parbėgo atgal į savo namus Utenoje. Skundikai pasistengė, kad 1948 m., per Tris Karalius, ji vėl būtų suimta, o jos vaikai Stasys ir Kęstutis išblaškyti po skirtingus kalėjimus. Etapais – per Ši-

Stasys Dambrava

lutės kalėjimą, Vilniaus Lukiškes – Stasys buvo išsiųstas į ankstesnę trėmimo vietą. Viename iš etapų, Novosibirsko kalėjime, susitiko su motina.

„*Apsikabinome be žodžių ir ilgai laikėme vienas kitą glėbyje*“. 1952 m. jie vėl atsidūrė Troicke. Prasidėjo antroji tremtis.

Čia noriu pabrėžti, kad Stasys Dambrava vienas iš retųjų, kurie rašydami apie tremtį, pateikia labai vertingą prieškario Lietuvos švietimo sistemos istoriją – pradinę, mokykla, gimnazija ir jų savitumai. O vėliau – Sibiro mokyklos, kur didžiausi mokinių ir jų mokymosi priešai buvo maliarija ir alkis. Nepaisant to, net septynmetėse mokyklose buvo įvestas karinis mokymas. „*Šeštoje ir septintoje klasėje mus mokė demobilizuotas jaunas sužeistas pėstininkų leitenantas su blizgančiu priekiniu dantuku. Nors smarkiai šlubavo, mėgo rikiuotę su daina. /.../ Mus mokė šliaužti su mediniais šautuvais (po plastunski)*“.

Žiemą reikėdavo įsirausti į sniegą“. Šitokius karinius vaikų „manevrus“ įtaigiais ir išraiškingais vaizdais parodė žymusis rusų kino režisierius V. Tarkovskis savo filme „Veidrodis“.

Stasys Dambrava pabrėžia vietinių mokytojų geranoriškumą, stiprų savo dėstomųjų dalykų žinojimą. Mokytojai neskirstė vaikų į savus ir tremtinius. Nemaža „Sibiro vaivorykščių“ dalis skirta epizodams, siekiant mokslo per vargus – viduriniojo, aukštojo, o paskui ir pačiam mokytojaujant Altajaus krašto mokyklose.

Mano buvęs auklėtojas Stasys Dambrava buvo geras, rūpestingas ir doras Rebrychos rajono mokyklų direktorius, įrodantis vietiniams, kad bet kokiomis, kad ir skurdžiausiomis, sąlygomis, galima daug ką nuveikti, jei sąžiningai dirbi savo darbą ir jį mėgsti. Tai pajuto ir vietinės valdžios atstovai, mokiniai ir jų tėvai. „*Mokytojai jau patikėjo, kad stengiausi mokinių labui, o šie atsidėjo nuostabių prierašumų*“, – rašo S. Dambrava. Šis sakinytis – gyvas priekaištas sovietmečio ir net dabartinės Lietuvos švietimo sistemai, kuri skatina mokytojų abejingumą, konformizmą, pataikavimą aukštesnei valdininkijai. Sovietmetyje „be kaltės kaltieji“ pedagogai užaugino kolaborantų kartą, versdami jaunuolius stoti į komjaunimą, paskui į partiją, ska-

Stasio Dambravos mama

tindami daryti karjerą, pamynus sąžinę ir įsitikinimus. Jaunuolių sąmonė buvo užteršta prisitaikymo ir susitaikymo su „amžina ir nenugalima“ sovietų galybe – nuo Baltijos iki Vladivostoko krantų. Dvi Lietuvos žmonių kartas tuometiniai pedagogai pavertė nemastančiais, valstybę (tegul ir svetimą) apvaginėjančiais, meluojančiais, „kombinuojančiais“ žmonėmis. Šiandien matome, kokia buvo sovietmečio moralinė „sėja“. Jos „derlius“ ir dabar pjauna jauną atkurtos Lietuvos valstybę.

Trumpais įtaigiais epizodais „Sibiro vaivorykštėse“ apibūdinta Dambravų šeima, kuri, kaip rašo S. Dambrava, „*mums buvo brangi savo tautine ir religine ištikimybe; dainomis, nuoširdžiu bendravimu ir gražiomis tradicijomis*“. Ir priduria: „*ji buvo išdraskyta, išblaškyta ir pasmerkta*“. Tas pasmerkimo prakeikimas lydi ir dabartinę šeimą, vis labiau šūkalojant naujoviško šeimos termino sumanytojams „modernistams“, ištrinant ribas tarp tėvų ir jų vaikų lyčių, vaikantis užsienių šiuolaikiškumų ir šuoliuojant paskui beprotišką globalistinio pasaulio raitelį, sakyčiau, įkūnijantį Piktoto simbolį.

Silvestras Dambrava – vargonininkas, Lietuvos patriotas, buvo policijos nuovados viršininkas Kuktiškėse, Aluntoje, Užpaliuose, – autoritetas miestelių gyventojams, o ypač savo vaikams. „*Einantį tėvą pažindavom iš tolo ir visi trys berniukai bėgdavome pasitikti. Nepasidalydavome jo rankų... Mylimiausia jo giesmė buvo 'Sveika Marija, skaisčiausia mergele...'*“/.../ „*Sveikas, treniruotas, ištvermingas vyras ir karys Krasnojarsko lageryje ištvėrė tik pusę metų. Mirė nuo išsekimo bado*“.

Išskirtine meile mano auklėtojas Stasys Dambrava savo pasakojime apgaubia motiną. „*Mama gelbėjo, gydė ir guodė savo vaikus visą gyvenimą. Augindama šešis vaikus, juos ir baudė, ir mylavo*“./.../ „*Atsimenu už gerą darbą mamai skyrė premiją – kibirą bulvių. Su nematyta išraiška... mama dėliojo bulves. Ji su tokia pat išraiška paskutinį kartą laimino mane... Ji galvojo apie mus, apie vaikus*“. „*Tremtyje daug metų stebėjusi alkanus vaikus, niekada nenuleido rankų, valingai ieškojo išeities, savęs netausodama. Dėkojo Aukščiausiam ir už toki gyvenimą. Mums, anksti netekusiems tėvo, mama buvo viskas*“.

Stasys Dambrava mano, kad Sibiro Motinoms Lietuvoje reikėtų pastatyti paminklą. Dailininkas Eduardas Urbanavičius Sibiro motiną įkūnijo savo tapyboje – žinomi jo kūrinių variantai, pavadinti „Sibiro Madona“. Brolius ir seserį Vitaliją mano auklėtojas apibūdina trumpai, taupiai ir tiksliai. O aš galiu tik džiaugtis, kad gyvenimas man pame-tėjo tokią retą dovaną – auklėtoją Stasį Dambravą, kurį čia noriu pasveikinti su artėjančiu Jubiliejumi. Metų našta neslegia jaunatviškos sielos. □

Lietuvos dainą skelbias pasauliui

Antanas Žilinskas

Nuostabus tas Vilkaviškio kraštas. Sakoma, Lietuva turi dvi lakštingalas – tai poetė Salomėja Nėris ir dainininkė Beatričė Grincevičiūtė. Klasikines ir lietuvių liaudies dainas išpopuliarino Kipras Petrauskas ir Virgilijus Noreika. Šiuos dainininkus žinome, jų balsu žavimės. Tačiau iš laiko užmaršties išplaukia ir kiti vardai. Galime didžiuotis sakydami, kad antrasis Kipras Petrauskas yra kilęs iš Vilkaviškio apylinkių. Tai dainininkas Juozas Babravičius. Prieškario spaudoje apie jį buvo rašoma: „Artistas, kuris žinomas ne tik Amerikoje ir Lietuvoje, bet dainavęs Rusijoje, Graikijoje, Anglijoje, Prancūzijoje ir kitose šalyse. Jis dainavo Rusijos carui, dainavo bolševikams, karaliai džiaugėsi ir gėrėjosi jo balsu: Anglijos lordai jį vaišino ir žavėjosi jo tobulu ir nepaprastai simpatingu balsu. Jis Lietuvos dainą skelbė visam pasauliui.“ Šiais metais minime 130-ąsias dainininko gimimo metines. Pakeliamume jo gyvenimo ir kūrybos kelias.

Namelis Panemunėje

Su J. Babravičiaus vardu susijusį namelį su radau Kaune, Panemunėje. Aukštų eglių ir obelių apsuptame name, statytame paties dainininko prieš Antrąjį pasaulinį karą, dabar gyvena jo sūnus, mokslininkas ir gydytojas Juozas Babravičius.

Šeimininkas, pasitikęs prie namo durų, veda į kambarį, čia stovi iš R. Šliūpo pirktas fortepijonas „Diederichs Freres“. Šis kambarėlis matė daugelį prieškario laikų menininkų. Mano pašnekovas, tipiškas Kauno inteligentas, deda ant stalo senovinį patefoną, pasuka rankenėlę ir pasklinda po kambarį tyras, aukštas tenoro balsas. Atsargiai liečiu šventas relikvijas, senovines plokšteles, leidinius, Bostono miesto Garbės piliečio rakta.

Juozo Babravičiaus gimimo metrikų įrašė skaitau: „Sudarytas Vilkaviškyje. 1882 metų kovo 14 dieną 5 val. vakare atvyko: Andrius Babravičius, stalius, gyvenantis Šelvių kaime, 36 metų amžiaus, dalyvaujant to paties kaimo gyventojams Petruui Okuniui 50 metų amžiaus ir Baltramiejui Vaičiulaičiui 60 metų amžiaus, ir parodė mums vyriškos lyties kūdikį, pareikšdamas, kad jis gimė Šelvių kaime kovo 9 dieną iš teisėtos jo žmonos Brigitos, kilusiai iš Petrauskų, 25 metų amžiaus.“

Babravičių šeimoje augo penki vaikai. Vietinėje pradžios mokykloje būsimasis dainininkas buvo priimtas į chorą ir pas vargonininką Kamarauską mokėsi dainuoti. Apie 1897 – 1898 m. tėvas iš darbo Vilkaviškio metalo fabrike buvo atleistas ir šeima persikėlė į Kauną. Juozukas mokėsi amatų mokykloje, dirbo tekintoju.

Šelviai, Peterburgas, Maskva

Mėgstas dainą jaunuolis Kaune įstoja į J. Naujalio įkurtą „Dainos“ draugiją. 1907 metais „Dainos“ draugijos koncerte J. Babravičius pirmą kartą dainavo solo partiją. Taip prasidėjo jo 50 metų kūrybinis kelias.

Kai jo dainavimą išgirdo muzikas Jonas Brunza su žmona, pastaroji pasiūlė Juozą Babravičių pasiūsti mokytis į Petrapių, kur tuomet mokėsi K. Petrauskas. Mokslus finansavo R. Šliūpas. Čia studijuodamas ypač susidraugauja su Č. Sasnausku, atlieka jo kūrinį „Kur bėga Šešupė“, „Karvelėli mėlynasis“.

Verčiame Juozo Babravičiaus gyvenimo puslapius. Mano pašnekovas rodo Maskvos Didžiojo teatro 1914–1918 m. nuo-

trauką. Čia 1914 m. rudenį J. Babravičius debiutuoja atlikdamas Bajano vaidmenį M. Glinskos operoje „Ruslanas ir Liudmila“. Debiutas pavyko ir „Traviatoje“, kur dainavo su to meto operos žvaigžde A. Neždanova. Žiūrovai žavėjosi tokiais jo sukurtais vaidmenimis, kaip Lenskis (P. Čaikovskio „Eugenijus Oneginas“), Šuiskis (M. Musorgskio „Borisas Godunovas“), Hercogas ir Alfredas (Dž. Verdi „Rigoletto“ ir „La Traviata“), Al-maviva (Dž. Rossini „Sevilijos kirpėjas“).

Kelionės po Europą

1919 m., palikęs Rusiją, J. Babravičius atvyksta į Graikiją. Pasiūlymai dainuoti Atėnuose, Salonikuose, Pirėjuje ir kituose miestuose sekė vienas po kito. Netrukus pakviestas dainavo karaliaus Aleksandro rūmuose Atėnuose. Jam buvo atvertas kelias ir į Atėnų operos teatro sceną.

Po triumfo Graikijoje J. Babravičius išvyko į Paryžių, 1922 m. jau šiltai priimtas Anglijos lietuvių kolonijose. Ne vienas išeivis iš Lietuvos, išgirdęs jo atliekamas dainas „Visur tyla“, „Tyliai tyliai Nemunėlis teka“, nubraukdavo ašarą. Sužavėjęs Anglijos lordus, pelnęs palankų įvertinimą spaudoje, 1922 m. J. Babravičius grįžta į Lietuvą. Pirmasis jo dainų vakaras įvyko Kauno Rotušėje, „Baltosios gulbės salėje“. Po koncerto Vaižgantas rašė, kad J. Babravičių scena įrašė į geriausių pasaulio tenorų eilę, kad jis menininkas iš Dievo malonės. Klausytojus stebino jo repertuaras, be to, jis dainavo lietuvių, italų, prancūzų, rusų, anglų ir graikų kalbomis.

Teatrologo J. Bruverio nuomone, dainininkas K. Petrauskas, pajutęs konkurentą, pasipriešino J. Babravičiaus priėmimui į valstybinį Operos teatrą. Nesulaukęs pakvietimo dirbti operoje, J. Babravičius išvyksta koncertuoti į Jungtines Amerikos Valstijas ir pelno ten gyvenusių lietuvių emigrantų ir amerikiečių pripažinimą.

Su daina po Ameriką

Pirmasis jo dainų vakaras įvyko Čikagos Orchestra Hall salėje. Labai šiltai dainininką sutiko Brooklyno lietuvių bendruomenė, nes jis atliko lietuvių kompozitorių parašytus kūrinius. Entuziastingai J. Babravičių pasitiko Bostonas, kur jis už Amerikos lietuvių bendruomenėse atliktą vokalinę ir tautinę veiklą buvo apdovanotas Bostono miesto auksiniu raktu.

1925 m. rudenį J. Babravičius išvyko pasitobulinti į Milano „La Scala“ teatrą. Grįžus į Ameriką, prasidėjo jo koncertinės kelionės kartu su rusų operos žvaigžde F. Šaliapinu. Spektakliai vyko 34 miestuose JAV, Kanadoje ir Kuboje. Juozas Babravičius 56 kartus dainavo Al-mavivą Dž. Rossini operoje „Sevilijos kirpėjas“. Tai buvo dainininko operinės veiklos Amerikoje olimpas. Laikraščiai nestokojo pagyrimų nuostabiojo tenoro savininkui, jį įvardydami kaip trupės žvaigždę.

Juozas Babravičius su žmona Konstancija

Dainininkas Juozas Babravičius

„Žydelis iš Vilkaviškio miestelio“

Kartais netikėtu būdu į muziejų atkeliauja eksponatai į muziejų. Senas krašto muziejaus bičiulis, kolekcionierius ir antikvaras V. Staniulis pasiūlė įsigyti plokštelę su keistu dainos pavadinimu „Žydelis iš Vilkaviškio miestelio“. Taip atradau dainininką Juozą Babravičių. Viešėdamas Amerikoje ir su operos solistų trupe keliaudamas po šalį, dainininkas turtų nesusikrovė. Teko dainuoti ir populiarią, lietuviams išeiviams patinkančią kūrybą. J. Babravičius su dviem lietuviais įkūrė juokų trupę „Dzimdzi – drimdzi“. Lietuvaičiai, išgirdę ilgesingas liaudies dainas ir satyriškas dainuškas, kvatodavo ir verkdamo. Populiariausios melodijos buvo įrašytos ir į gramofono plokšteles. Viena jų pateko ir į mūsų muziejaus fondus.

Vėl Lietuvoje

Nuo 1930 m. iki 1934 m. J. Babravičius dainavo Valstybinėje operoje, su daina apkeliavo visą Lietuvą, Latviją, Estiją. 1934 m. dainavo Kudirkos Naumiestyje, atidengiant paminklą dr. V. Kudirkai. Apie muzikines iškilmes Marijampolės bažnyčioje ir solo partiją atlikusį J. Babravičių 1937 m. rašė „Lietuvos Aidas“. Kartu su kompozitoriumi V. Kuprevičiumi koncertavo daugelyje Lietuvos miestų. Paskutinius gyvenimo metus J. Babravičius paskyrė pedagoginiam darbui, dėstė Valstybinėje Konservatorijoje Vilniuje ir Kauno aukštesniojoje J. Gruodžio mokykloje.

Laisvalaikio mėgo domėtis paukšteliais – giesmininkais. Iš Opšrūtų kilęs lakūnas J. Dženkaitis padovanojo Š. Amerikos kardinolų porelę. Kitas mūsų kraštietis, Lauckaimyje užaugęs dailininkas V. Jonynas, iš Paryžiaus norėjo atvežti Japonijos lakštingalą. Dalį laisvalaikio J. Babravičius skirdavo žvejybai. Garsiojoje Kauno Konrado kavinėje prie kavos puodelio yra bendravęs su garsiausiais to meto rašytojais ir menininkais.

Dainininkas mirė 1957 m., palaidotas Kaune, Panemunės kapinėse. Antkapį puošia skulptoriaus B. Pundziaus bareljefas.

... Išlydėdamas iš dainininko namelio, svetingasis jo šeimininkas muziejui padovanojo paties parengtą knygą „Dainininko Juozo Babravičiaus odisėja“, iš kurios semiausi žinių šiam pasakojimui, ir kompaktinių plokštelių su populiariausiomis J. Babravičiaus dainomis. Dainininko sūnus pažadėjo aplankyti krašto muziejų ir Didžiųjų Šelvių kaimą. Muziejus su šio kaimo bendruomene tikisi surengti keletą renginių Vilkaviškyje ir Šelviuose, siekdamas iš užmaršties prikelti talentingo dainininko vardą. □

Kultūros kronika

2012 11 07 – 2013 10 31 Taikomosios dailės muziejuje Vilniuje atidaryta žymaus mados istoriko, kolekcininko, knygų autoriaus ir lektoriaus **Aleksandro Vasiljevo** paroda „Secesijos mada“. Joje eksponuojama daugiau nei šimtas unikalių secesijos stiliaus suknelių, daugybė aksesuarų, fotografijų, tapybos darbų, baldų, atitinkančių secesijos dvasią. Grakščių linijų, vešlios augmenijos, mistinių simbolių ir vizijų kupinas secesijos menas paskatino tobulinti linijinį piešinį, šriftus, efemeriška vaidų elegancija praturtino net nuo elitinės mados nutolusių žmonių aprangą ir suteikė jiems daug džiaugsmo. Unikaliuos suknelės, sukurtos modeliuotojų, siuvėjų ir siuvinėtojų garsiuose Europos mados namuose („Worth“, „Doucet“, „Paquin“, „Cheruit“, „Rouff“, „Poiret“, „Babani“, „Fortuny“) demonstruoja patvarius šimtmečio senumo audinius, nėrinius, drabužių kirpimą, siuvinėjimus, aplikacijas ir daugelį nuostabių vyrų ir moterų mados priedų – batelius, rankinukus, skrybėlaites, sagtis, smeigtukus, kvėpalų flakonius, vėduokles, pokylių užrašų knygeles.

2012 11 18 – 2012 12 01 Vilniaus Dailės akademijos ekspozicijų salėje „Titanikas“ įžymus šiuolaikinis JAV menininkas **Ray Bartkus** pristato tapybos ir instaliacijų ciklą „Tapybos pabaiga“. Ray Bartkus – žymus lietuvių kilmės JAV dailininkas ir iliustruotojas, gyvenantis ir dirbantis New Yorke. Labiausiai jis išgarsėjo, iliustruodamas „The New York Times“, „Haper’s“, „Wall Street Journal“, „Time“, „Newsweek“ bei kurdamas šių žurnalų viršelius. Taip pat iliustravo F. Fukuyamos, S. Rushdie ir M. Atwood bestselerius. R. Bartkus – ir 50 litų banknoto, šiuo metu esančio Lietuvos pinigų apyvartoje, autorius.

2012 11 10 Vilniuje, Keistuolių teatre, įvyko portugalų teatro „Jangada“ spektaklis – J. B. Moliere'o „Daktaras per prievartą“. „Jei ydos madingos, jos šlovina-mos kaip dorybės“, – kadaise ištarė garsusis prancūzų komedijos kūrėjas. Tai, be jokios abejonės, aktualu ir šiandien, o ar juokinga, ar graudu – kaip pažiūrėsi... Nors nuo pirmojo „Daktaro per prievartą“ pastatymo 1666 m., kai apsišaukėlį daktarą Sganarelį scenoje įkūnijo pats Moliere'as, nutekėjo daug vandens, argi personažai – neatpažįstami? Ne vienas įsimylėjęs sudžiūvo nuo meilės kančių, ne vienas tėvas bandė įbrukti dukterį pinigingam vyrui ir ne viena kerštinga moterėlė savo intrigomis visus apipainiojo ir iškankino.

2012 11 08 – 2012 11 11 Vilniuje vyko **X Vilniaus Gospel muzikos festivalis**. Šių metų festivalio klausytojai turėjo galimybę išgirsti Lietuvos bei užsienio gospel muzikos žvaigždes, įspūdingą dalyvių chorą ir nuostabias gospel giesmes. Dalyvavo gospel muzikos profesionalai iš Švedijos, JAV bei Lietuvos. Lietuvoje trečią kartą viešėjo gospel žvaigždė, profesionalus dainininkas, kompozitorius ir dirigentas iš JAV Jay T. Hairston, charizmatiškoji švedė Monika Tornquist, koncerte svečiams pritarė jaunas, perspektyvus choras iš Vilniaus „Be Music“, kurį jau spėjo pamėgti Vilniaus klausytojai (choro vadovė – Monika Marija Žalnerauskaitė).

2012 11 09 – 2012 11 10 Vilniuje vyko mados festivalis „Mados infekcija“. Kasmet jis suburia naujus talentus ir mados pasaulio profesionalus iš Lietuvos bei užsienio. „Mados infekcija“ nediktuoja madų. Ji teigia idėjinę laisvę, drąsiai laužo tradicinės mados savaitės būdingus stereotipus. Festivalio podiumas – atvira galimybė kiekvienam gabiam kūrėjui, festivalis atviras visiems besidomintiems: profesionalams, mėgėjams, kritikams, smalsiems žiūrovams. Tuo jis įdomus ir netikėtas svečiams iš užsienio, kur mados savaitės suvokiamos kaip elitinis renginys

2012 11 10 Vilniuje įvyko Lietuvos nacionalinio simfoninio orkestro (meno vadovas ir vyr. dirigentas **Juozas Domarkas**), kvietinio dirigento **Vladimiro Landės** (Rusija, JAV) ir pianistės **Xiayin Wang** (Kinija, JAV) koncertas. 1997 m. iš Kinijos į JAV persikėlusio pianistės 2000 m. buvo apdovanota New Yorko muzikos mokytojų asociacijos prizų „Certificate of Achievement“. Pianistei buvo suteikta galimybė skambinti rečitalį New Yorko „Weill Hall“, o 2002 m. ji laimėjo Manhattano muzikos mokyklos organizuotą Eisenburgo konkursą ir Roy'aus M. Rubinsteinio apdovanojimą. Xiayin Wang Filharmonijos scenoje atliko ypač sudėtingą Maurice'o Ravelio *Koncertą fortepijonui ir orkestrui G-dur*.

leškant prasmės

Atkelta iš 3 psl.

noriu, jog mane apsuptų skirtingi balsai, kad leisiu tai balsų maišačiai pačiai susilipdyti. Nutariau informaciją rinkti mažais gabalėliais, nesistengti tuoj pat juose išvelgti kokią nors prasmę. Ištraukdavau sąsiuvinį ir greitosiomis užrašydavau tai, ką girdėjau, tik vėliau mėginiau aiškintis tų užrašų prasmę. Neįmanoma be skausmo kalbėti apie holokaustą. Ne vienas pokalbis buvo sukrečiantis, kai reikėjo „kitam“ atsiverti. Tai buvo sunku, bet reikalinga.

Kalbate angliškai, su pasiaukojimu studijavote jidiš kalbą. Tačiau nekalbate ir neskaitote lietuviškai. O Lietuvoje ne visi kalba anglų ar jidiš kalbomis. Ar tai apsunkino Jūsų viešnagę Lietuvoje?

Tikrai, mano lietuviško žodyno lobyne yra vos tuzinas žodžių. Nemoku rusų, vokiečių nei hebrajų kalbų. Dirbau su vertėjų pagalba. Mano ryšiai su tais pagalbininkais buvo labai įdomūs, ir knygoje apie tai taip pat rašau. Ypač įstrigo vienas įvykis. Su senyvo amžiaus lietuvių žurnalistu susitariau, kad jis man padės versti sovietų laikų laikraščių straipsnius, kuriuos užtikau Rokiškio muziejuje. Tam žurnalistui tie straipsniai buvo tokie atstumiantys, kad jis negalėjo prisiversti jų išversti. Vietoj to jis nuėjo į biblioteką ir rado kitų straipsnių, kurie aprašė įvykius savaip – taip, kad jis manė juos labiau atitinkančius teisybę. Šis įvykis prisidėjo prie mano bendro supratimo apie Lietuvą, todėl nutariau jį aprašyti savo knygoje. Kalbos barjerai yra realūs. Tačiau jei žmogus nori suprasti, ištiesti ranką virš barjero yra reikalinga, net kai tai yra iššūkis. Galų gale tai yra knygos „We Are Here“ esmė.

Ar sugrįžusi iš Lietuvos gailėjotės, kad kažko nespėjote atlikti? Ar JAV radote šaltinių, reikalingų knygą užbaigti?

Turėjau toliau tirti savo šeimos paslaptį, kurią pasidalijo mano dėdė Will. Teko knistis JAV Holokausto muziejaus archyvuose. Žiūrėjau į pokario sovietų teismų bylas, skaičiau dėdės geto kalinių prisiminimus bei liudijimus. Nemanau, kad kada nors baigsiu savo protėvių žemės tyrinėjimus. Kas man svarbu – tai susigyventi su praeitimi, pagarbiai pateikti klausimus ir vesti pokalbius. Šis darbas niekada nesibaigs. Klausiti, niekada nesitikint, kad klausimai išsėks – tai visą gyvenimą trunkantis uždavinys.

Ar manote, kad Jūsų susidomėjimas Lietuva neišblės ir toliau? Kokie ateities projektai?

Taip, tikrai manau, kad mano susidomėjimas Lietuva neišblės, kad tuo pačiu domėsiuosi ir platesniais klausimais. Ar galime pagerbti savo skirtingus paveldus, palikę nuošalyje praeities baimes ir neapykantas? Ar galime vieni į kitus kreiptis kaip į bendrakeleivius, kurie turi moralinių pasirinkimų galią? Mačiau plakata Vilniaus gatvėje, kuriame parašyta: „Kas, jei ne Tu, kurs rytojaus Lietuvą? Būk socialiai aktyvus.“ Reikės visų mūsų pastangų, jei norime užtikrinti ateitį, kurią visi norime regėti.

Dėkoju už pokalbį.

Ellen Cassedy asmeninėje svetainėje galite rasti daugiau informacijos apie autorę, šią knygą ir jos projektus: www.ellencassedy.com